

Voorwoord

Pesten komt helaas op iedere school voor, ook op Talentrijk.

Het is een probleem dat wij onder ogen zien en op onze school serieus willen aanpakken.

Uit onderzoek blijkt dat door onderstaande redenen kinderen vaker buiten de groep geplaatst kunnen worden:

Volgzaam gedrag: letterlijk alles doen wat van het kind gevraagd wordt.

Sociaal ineffectief gedrag: op een hinderlijke manier contact zoeken met andere kinderen

Afkoopgedrag: snoep en andere cadeautjes gebruiken om gunsten te kopen.

Klikgedrag: iets aan de leraar vertellen (vaak argeloos)

Aandachttrekkend gedrag: hinderlijk willen opvallen bij andere kinderen

Cognitieve vaardigheden: Minder goed of juist heel goed kunnen leren.

Ook kinderen die zich onderscheiden in spraak, manier van kleden, haardracht, lichaamsgeur, gewoonte of normen en waarden maken eerder kans om buiten de groep geplaatst te worden.

Bovenstaande gedragingen hoeven geen oorzaak te zijn van een pestprobleem en mogen nooit als excuus gelden voor pesten!

Wel is het als leerkracht van belang extra alert te zijn op kinderen waarbij sprake is van een van bovenstaande gedragingen.

Ondanks goed en passend onderwijs, ondanks preventie en duidelijke regels kan pesten toch voorkomen. In en rond de school, maar ook buiten de school en de schooltijden.

Pestgedrag dat buiten de school ontstaat vindt meestal ook doorgang rond en in de school.

De verschillen tussen plagen en pesten

Plagen

- > Gebeurt af en toe
- > Iedereen is gelijk. Eerst plaagt de één en dan plaagt de ander
- > Het gaat heen en weer
- > Het is voor de lol
- > Je kunt er iets van zeggen als het niet meer leuk is

Pesten

- > Gebeurt vaak en lang
- > Eén of meerdere kinderen spelen de baas
- > Gaat altijd één kant op met vaak hetzelfde slachtoffer
- > Het is gemeen bedoeld
- > Het is moeilijk of helemaal niet te stoppen
- > Voor de één is het leuk, voor de ander niet

Als je het niet fijn of vervelend vindt wat iemand doet dan is het geen plagen, maar pesten!

Manieren van pesten

Pesten komt binnen alle leeftijdscategorieën voor. Nu is de meest bekende vorm van pesten waarschijnlijk het uitlachen en uitschelden van personen, maar er zijn zoveel meer manieren om je persoonlijke macht te misbruiken.

- > Buitensluiten (niet mee mogen doen met een activiteit)
- > Lichamelijk (laten struikelen, duwen, enz.)
- > Afpersing (geef me je boterham of geef me je geld)
- > Gebaren (tong uit steken, middelvinger opsteken)
- > Pesterijen via social media of telefoon (cyberpesten)
- > Geniepigheid (tas afpakken, spullen laten verdwijnen)

Doelstelling pestprotocol

Dit pestprotocol heeft als doel om alle kinderen zich bij ons op school veilig te laten voelen, zodat zij zich optimaal kunnen ontwikkelen. Door elkaar te steunen en wederzijds respect te tonen stellen we alle kinderen in de gelegenheid om met veel plezier naar school te gaan.

We doen dit door regels en afspraken zichtbaar te maken voor kinderen en volwassenen zodat als er zich ongewenste situaties voordoen, zij elkaar kunnen aanspreken op deze regels en afspraken.

We maken hierbij o.a. gebruik van het programma dat hoort bij de methode KWINK en we hanteren 'de route naar succes'.

Kwink zet de kracht van de groep in tegen pesten

Een sterke, sociaal veilige groep voorkomt pesten. In zo'n groep spreken kinderen elkaar op een positieve manier aan op hun gedrag. Kwink leert kinderen hoe dat moet. Met een structureel, goed doordacht programma dat meetbaar is in ZIEN!

www.kwinkopschool.nl

De weg naar SUCCES – routekaart

1

- **Zorgsignaal gericht op gedrag.**
- **Zorgsignaal door het ervaren van meerdere incidenten, niet nakomen van regels, onacceptabel gedrag**

2

- **Officieel gesprek inplannen - gericht op zorgsignaal**
- **Met de leerling wordt een officieel gesprek ingepland door de eigen leerkracht(en) --> telefonisch contact ouders**
- *Ik maak mij zorgen over*
- *Ik wil er voor je zijn*
- *Ik wil dat je je veilig voelt en wil je laten weten dat ik er voor je ben*
- *Ik wil graag dat het gedrag dat je laat zien aanpast/ verandert.. Denk je dat dit gaat lukken? Heb je mijn hulp hierbij nodig?*
- *Volgende week spreken we elkaar opnieuw tijdens een officieel gesprek. Heb je de komende periode toch hulp nodig, dan kun je altijd bij me komen, dan wil ik graag met je in gesprek.*

3

- **Officieel gesprek inplannen met leerkracht(en) en directeur - gericht op zorgsignaal --> telefonisch contact ouders**
- **Met de leerling wordt een officieel gesprek ingepland**
- **De teksten van stap 2 kunnen opnieuw ingezet worden**

4

- **Officieel gesprek inplannen met ouders, leerkracht en directeur**
- **Gesprek met daarin mededelingen over de genomen stappen en de zorgsignalen die er zijn m.b.t. de schoolregels/ klassenregels**
- **Kenbaar maken dat het aanpassen van het gedrag niet gelukt is**
- **Ouders en leerling denken na over wat er gedaan kan worden om dit gedrag alsnog te verbeteren**

Preventief pestbeleid:

Een pestprotocol kan alleen functioneren als aan bepaalde voorwaarden is voldaan

1. Pesten moet als een direct probleem worden gezien door alle direct betrokken partijen; leerkrachten, onderwijsondersteunend personeel, ouders en leerlingen.
2. De school is actief in het scheppen van een veilig, pedagogisch klimaat waarbinnen pesten als onacceptabel gedrag wordt ervaren.
3. Leerkrachten en onderwijsondersteunend personeel moeten pesten kunnen signaleren en vervolgens duidelijk stelling nemen tegen het pesten.
4. De school dient te beschikken over een directe aanpak wanneer het pesten de kop opsteekt.
5. De school ontplooit preventieve (les)activiteiten (Kwink-lessen, leerlingen enquêtes, vragenlijsten en analyses vanuit Zien!

Kwink op school

Sinds augustus 2015 is de nieuwe wet 'Sociale veiligheid op school' van kracht. Die verplicht scholen voor iedere leerling een sociaal veilige leeromgeving te waarborgen. Kwink heeft die sociaal veilige leeromgeving ook als doel. Pesten bedreigt deze veiligheid. Daarom zeggen o.a. de sectorraden en de Stichting Veiligheid op School: 'Scholen moeten pesten proactief aanpakken, als onderdeel van een brede aanpak op school'. Kwink biedt die proactieve, preventieve aanpak met een methode voor de hele school. Dit vinden de sectorraden belangrijk:

- **Schoolbrede aanpak:** samenhangende interventies, waaronder een methode.
- **Duidelijke normen en waarden:** open schoolcultuur waarin leerlingen eigen verantwoordelijkheid hebben, inclusief bewustzijn van kernwaarden school, normen en regels. (bijlage 2)
- **Pedagogisch vakmanschap:** een leerkracht die grensoverschrijdend gedrag signaleert en daarop ingrijpt en die weet dat het begin van het schooljaar (groepsvorming) cruciaal is.
- **Brede interventies:** methodes of programma's die een sociaal veilig schoolklimaat helpen realiseren. De aanmelding van Kwink bij het *NJI (Nederlands jeugd instituut)* is in een vergevorderd stadium. (bijlage 1)

Belangrijk om te weten:

- Kwink voldoet aan de aandachtspunten van de sectorraden.
- Het hanteren van een bewezen effectief anti-pestprogramma is niet nodig.

Cyberpesten

Wat is cyberpesten?

Cyberpesten (of digitaal pesten) is het pesten of misbruik maken via internet (en via mobiele telefoon). Cyberpesten kan nog veel harder zijn dan pesten in het gewone dagelijks leven. Dit komt doordat de daders gemakkelijker anoniem kunnen blijven en de reikwijdte van het internet veel groter is. Tegelijkertijd komen kinderen er op steeds jongere leeftijd mee in aanraking.

Hoe wordt er gepest?

- > Pest-mail (schelden, beschuldigen, roddelen, beledigen)
- > Stalking: het stelselmatig lastig vallen van iemand door het blijven sturen van hatemail of het dreigen met geweld in chatrooms.
- > Het tegenkomen van ongewenst materiaal zoals: porno en kinderporno, gewelddadig materiaal etc.
- > Ongewenst contact met vreemden.
- > Webcam-seks: beelden die ontvangen worden kunnen opgeslagen worden en te zijner tijd misbruikt worden.
- > Hacken: gegevens stelen of instellingen aanpassen. Ook het uit naam van een ander versturen van pest-mail.

Het stappenplan na een melding van cyberpesten

1. Bewaar de berichten. Probeer de berichten waarin pestgedrag voorkomt te bewaren. Vertel leerlingen/ouders hoe ze dat kunnen doen (afdrukken, selecteren en kopiëren, gesprekken via social media, opslaan).
2. Blokkeren van de afzender. Leg de leerling/ouders zo nodig uit hoe hij/zij de pestmail kan blokkeren.
3. Probeer de dader op te sporen. Soms is de dader te achterhalen door uit te zoeken van welke computer het bericht is verzonden. Neem contact op met de ICTcoördinator. Het is mogelijk om van het IP-adres van de email af te leiden van welke computer het bericht is verzonden.
4. Neem contact op met de ouders van de gepeste leerling. Geef de ouders voorlichting over welke maatregelen zij thuis kunnen nemen.
5. Verwijs de ouders zo nodig door. Dit kan via de website www.pestweb.nl, via de helpdesk kan een leerling chatten, mailen en bellen. Ouders kunnen bellen en mailen met pestweb. Een andere mogelijkheid is contact opnemen met de vertrouwensinspectie: 0900- 1113111.
6. Adviseer aangifte. In het geval dat een leerling stelselmatig wordt belaagd is er sprake van stalking en dan kunnen de ouders aangifte doen. Ook wanneer het slachtoffer lichamelijk letsel of materiële schade is toegebracht, kan de politie worden ingeschakeld. Zo nodig kun je verwijzen naar Bureau Slachtofferhulp (www.slachtofferhulp.nl, tel: 0900-0101).
7. De contactpersoon. Verwijs de pester en/of de gepeste door naar de contactpersoon wanneer verdere begeleiding nodig is (zie klachtenregeling schoolgids). Er kan ook direct contact opgenomen worden met de vertrouwenspersoon

Bijlage 1: NJI uitwerking/ interventie KWINK

Nederlands
Jeugd
instituut

Interventie

KWINK voor sociaal-emotioneel leren

Erkenning

Erkend door Deelcommissie ontwikkelingsstimulering, onderwijsgerelateerd en jeugdwelzijn d.d 08-06-2017

Oordeel: Goed onderbouwd

De referentie naar dit document is: G.G. van Midden (december 2016). Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'KWINK'. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Gedownload van www.nji.nl/jeugdinterventies.

Samenvatting

Doelgroep

De doelgroep van Kwink is alle kinderen van groep 1 tot en met 8 in het primair onderwijs.

Doel

Kwink is een preventieve interventie die als hoofddoel heeft om verstorend gedrag in de klas te voorkomen en om van de klas een positieve groep te maken.

Aanpak

Kwink bestaat uit jaarlijks twintig lessen. Dat komt neer op minimaal één les van circa 45 minuten per veertien dagen; uit te breiden naar een wekelijkse les van 45 minuten. Elke les bestaat uit een vaste opbouw. Er worden verschillende werkvormen ingezet, zoals kringgesprek, rollenspel of liedjes.

Kwink sluit met de inhoud van de lessen naadloos aan bij de fases van de groepsvorming. Hierdoor krijgt een leerkracht handvatten om de groepsvorming te sturen en de klas een positieve groep laten worden.

Voorwaardelijk is dat kinderen over hun innerlijke wereld leren praten. Als hulpmiddel hierbij biedt Kwink structureel en gestructureerd emotiewoorden aan. Gedurende de acht jaren op de basisschool leert een kind 75 emotiewoorden aan en wordt het gestimuleerd deze te gebruiken.

Materiaal

Kwink biedt twintig lessen per schooljaar aan die elk jaar nieuw ontwikkeld worden. De interventie is volledig online beschikbaar via www.kwinkopschool.nl. Met een inlogcode zijn alle lessen beschikbaar, verdeeld in onder- (groep 1, 2 en 3), midden- (groep 4, 5 en 6) en bovenbouw (groep 7 en 8). Zonder inlogcode zijn verantwoording en informatie over de interventie bereikbaar.

Onderbouwing

Er zijn verschillende factoren die verstorend gedrag, probleemgedrag, bij kinderen veroorzaken en ervoor zorgen dat een groep geen positieve groep is. Eén van de oorzaken voor het vertonen van verstorend gedrag is sociale incompetentie. Dit blijkt een belangrijke voorspeller voor problemen bij de ontwikkeling van kinderen. Om sociaal competent gedrag te kunnen laten zien, heb je sociale vaardigheden nodig. Hier richt Kwink zich dan ook op. De interventie is gebaseerd op de vijf essentiële sociaal emotionele competenties. Deze zijn vertaald naar gewenst leerlinggedrag. De kennis, vaardigheden of attitude bij dit gewenste gedrag worden verworven tijdens de lessen. Kinderen zullen hiervan sociaal competent worden. Door aan te sluiten bij de groepsfasen en gestructureerd te werken aan een rijke emotiewoordenschat zal een positieve groep ontstaan.

Onderzoek

Er is nog geen onderzoek gedaan naar de effectiviteit van de interventie.

1. Probleemomschrijving

1.1. Problemen

Kwink is een preventieve interventie die als hoofddoel heeft om verstorend gedrag in de klas te voorkomen en van de klas een positieve groep te maken.

Leraren uit het regulier onderwijs ervaren in toenemende mate problemen in het omgaan met (bepaalde) leerlingen (Goei e.a., 2010). Een steeds groter wordende groep kinderen heeft in de ogen van leraren last van externaliserend probleemgedrag (Onderwijsraad, 2010). Deze gedragsproblemen vragen veel aandacht waardoor leraren vaak intensief bezig zijn om orde te houden en gedrag te corrigeren. Dat verstoort een positief leefklimaat en vermindert de effectieve leertijd (Van Leeuwen, Albrecht & Vinkenvleugel, 2012).

In het huidige onderwijs ligt grote nadruk op het bereiken van kennisdoelen in het kader van academisch leren. Leerkrachten geven aan dat ze meer aandacht zouden willen hebben voor de pedagogische dimensie in het onderwijs (Biesta, 2013).

1.2. Spreiding

De cijfers over de prevalentie van gedragsproblemen bij kinderen variëren sterk. Uit de meest aangehaalde referentie blijkt dat externaliserende gedragsproblemen worden gesignaleerd bij 28,5 procent van de kinderen in de basisschoolleeftijd, wanneer deze inschatting door professionals uit het jeugdzorgveld wordt gemaakt (Zeijl, Crone, Wiefferink, Keuzenkamp & Reijneveld, 2005). Naar verhouding laten jongens vaker externaliserende gedragsproblemen zien dan meisjes. Het percentage ouders dat gedragsproblemen bij hun kind ervaart is echter een stuk lager (5%). Ouders zien gemiddeld genomen ook geen verschil in de frequentie van het optreden van externaliserende gedragsproblemen tussen jongens en meisjes.

Leraren geven aan dat ongeveer een kwart van hun leerlingen 'probleemgedrag' vertoont of een 'zorgbehoefte' heeft (Smeets, Van der Veen, Derriks & Roeleveld, 2007). Van de leerkrachten geeft 70 procent aan dat ze vindt dat ze zowel de 'gewone' leerling, als de leerling met een speciale onderwijsbehoefte tekort doen (Van Gaalen & Van Grinsven, 2015).

Cijfers over een positieve of negatieve groep zijn niet direct voor handen. Vaak is er sprake van pestgedrag in een negatieve groep. Alhoewel dit niet áltijd zo is, geven we hier toch deze cijfers, om enigszins richting te geven aan ideeën over de omvang van het probleem van een negatieve groep. Tien procent van de kinderen pest, vijftien procent van de kinderen is slachtoffer (Goossens, Vermande & Van der Meulen, 2012).

1.3. Gevolgen

De negatieve invloed van leerlingen met gedragsproblemen neemt waarschijnlijk toe als scholen hun aanpak wat betreft het omgaan met gedrag niet optimaliseren (meer systematisch en effectiever vorm geven). Denk aan het systematisch verstoren van lessen waardoor de leerling zelf maar ook andere kinderen zich minder goed kunnen concentreren. Gevolg: meer ruzies en vechtpartijen en meer pestgedrag.

Op de lange termijn kan grenzeloos gedrag op school zich ontwikkelen tot grenzeloos gedrag in de maatschappij. Uit onderzoek naar ontwikkelingspaden komt naar voren dat kinderen die op jonge leeftijd externaliserend probleemgedrag laten zien, grote kans hebben tot het ontwikkelen van later ernstiger antisociaal gedrag (Loeber, Farrington, Stouthamer-Loeber, & Raskin White, 2008).

In een ideale klas zouden leerklimaat en leefklimaat samenvallen of op elkaar afgestemd zijn (Gielis, Konig & Lap, 1996). Leerlingen investeren hun energie in de les zolang hun aandacht niet wordt opgeëist door het leefklimaat. Hieruit kun je de conclusie trekken dat in een negatieve groep, waar de aandacht van de kinderen naar het leefklimaat gaat, de leerresultaten achterblijven bij wat je mag verwachten gezien het potentieel van de kinderen.

Tot slot zal een toename van het aantal kinderen met gedragsproblemen in school het gevoel van onbekwaamheid bij de leraren in de hand werken. Interactieproblemen, dan wel het niet goed kunnen omgaan met gedragsproblemen (handelingsverlegenheid), beïnvloedt het zelfvertrouwen van de leraar als professional op negatieve wijze en zal stress, onzekerheid en gevoelens van incompetentie opleveren (Goei & Kleijnen, 2009).

2. Beschrijving interventie

2.1 Doelgroep

Kwink is een preventieve interventie waarin planmatig en systematisch aandacht wordt gegeven aan het sociaal-emotioneel leren. De interventie is bestemd voor alle leerlingen in het primair onderwijs.

Bij toepassing van de interventie ontstaat helderheid over de leerlingen waarbij extra inspanningen moeten worden geleverd om de gedragsverwachtingen, voortvloeiend uit de doelen rond sociaal-emotioneel leren, te behalen.

De literatuur laat zien dat het gaat om zo'n 15% -20% van de totale groep leerlingen (Kerr & Nelson, 2010; Onderwijsraad, 2010; Wolf & Beukering, 2009).

Bij de extra inspanningen voor deze groep leerlingen - in het tweede preventieniveau – biedt Kwink geen aanvullend materiaal. De IB-er en/of gedragspecialist zal deze groep leerlingen additioneel materiaal moeten aanbieden.

Intermediaire doelgroep

Kwink heeft geen intermediaire doelgroep.

Selectie van doelgroepen

Alle kinderen in het primair onderwijs behoren tot de doelgroep. Er is dus geen selectie nodig.

Er zijn geen contra-indicaties omdat het bij Kwink om primaire preventie gaat. De interventie wordt uitgevoerd in alle klassen van een basisschool die voor deze methode voor sociaal-emotioneel leren kiest, in twintig lessen per jaar.

2.2 Doel

Hoofddoel

Kwink is een preventieve interventie die als hoofddoel heeft om verstorend gedrag in de klas te voorkomen en om van de klas een positieve groep te maken.

Subdoelen

Het hoofddoel wordt behaald en geconcretiseerd door de volgende voorwaardelijke subdoelen:

1. Kinderen ontwikkelen zich op vijf sociaal- emotionele competenties:
 - 1. ze hebben besef van zichzelf, dat wil zeggen: ze hebben kennis over hun eigen gevoelens, kennen hun interesses, waarden en kracht en hebben een gezond zelfvertrouwen;
 - 2. ze zijn in staat tot zelfmanagement, dat wil zeggen: ze kunnen hun emoties en gedrag hanteren en kunnen reflecteren op standpunten en emotionele reacties;
 - 3. ze hebben besef van de ander, dat wil zeggen: ze hebben het vermogen om emotionele reacties bij anderen te herkennen (empathie), kunnen perspectief nemen en sociale signalen juist interpreteren;
 - 4. ze kunnen relaties hanteren, dat wil zeggen: ze kunnen sociale druk weerstaan en conflicten hanteren en helpen oplossen;
 - 5. ze kunnen keuzes maken, dat wil zeggen: ze dragen actief bij aan een positief leer- en leefklimaat in de school en nemen verantwoordelijkheid voor hun eigen gedrag.
2. Kinderen komen voor elkaar op, kennen elkaars talenten en waarderen die positief.
3. Kinderen kunnen hun innerlijke wereld, en in het bijzonder hun emoties, genuanceerd verwoorden en kennen hiervoor 75 verschillende emotiewoorden die ze ook in hun context kunnen toepassen.

Metten of bovenstaande subdoelen behaald zijn, kan op verschillende manieren. Om te weten hoe de structuur van een groep is kunnen leraren een sociogram maken. Een vergelijking tussen eerdere en latere sociogrammen laat de verschillen en hopelijk vorderingen zien. Ook gerichte observaties van de leraar geven informatie. Hier geeft Kwink tips voor bij het onderdeel 'klassenmanagement' op de website. Met behulp van de Sociale Competentie ObservatieLijst (SCOL) worden de sociale competenties gemeten. Dit is een leerlingvolgsysteem voor sociale competentie met een positieve COTAN-beoordeling, hetgeen betekent dat dit meetinstrument valide is. De leerkracht krijg met behulp van de SCOL inzicht in de sociaal- emotionele ontwikkeling gedurende het schooljaar. Het toetspakket bestaat uit een softwareprogramma, ondersteund door een gebruikershandleiding en een inhoudelijke handleiding. Scholen kunnen de sociale competenties ook meten met het leerlingvolgsysteem ZIEN!. ZIEN! geeft inzicht in de eventuele ondersteuningsvragen en helpt leerkrachten het gedrag van kinderen beter te begrijpen.

2.3 Aanpak

Opzet van de interventie

De kinderen worden via www.kwinkopschool.nl meegenomen naar de 'Kwinkwereld' door filmpjes die op het digibord in de klas aan de hele groep getoond worden. Instructie en zelfstandig werken gebeuren in de klas, klassikaal, individueel of in groepjes. Dit wordt regelmatig ondersteund door beeld (interactieve spelletjes, filmpjes, foto's) en tekst op het digibord.

Kwink biedt op deze manier jaarlijks twintig compleet uitgewerkte lessen aan. Dat komt neer op minimaal één les van circa 45 minuten per veertien dagen; uit te breiden naar een wekelijkse les van 45 minuten. Deze lessen zijn op drie niveaus uitgewerkt: onderbouw (groep 1/3), middenbouw (groep 4/6) en bovenbouw (groep 7/8).

Kwink is zo opgezet dat de inhoud van de lessen aansluiten bij de groepsfasen (Forming, Norming, Storming, Performing en Adjourning) van een groep in een schooljaar. In hoofdstuk 3, Onderbouwing, komen we hierop terug.

Locatie en uitvoerders

De interventie wordt uitgevoerd in de klas door de groepsleerkracht.

Inhoud van de interventie

Het ADI-model

Kwink heeft per les het ADI (Algemene Directe Instructie)-model in haar aanpak verwerkt en zichtbaar gemaakt op het digitale schoolbord, zowel in de beschrijving van de lesopbouw voor de leraar als voor de kinderen.

ADI kent zeven stappen. In Kwink wordt het ADI-model als volgt ingezet:

1. terugblik (2 min.) Wat hebben we de vorige les gedaan en geleerd?
2. oriëntatie (5 min.) Oriëntatie op het onderwerp van deze les m.b.v. een elke les wisselende startanimatie. De kinderen zien het lesdoel van deze les.
3. uitleg (10 min.) Het onderwerp van deze les wordt geïntroduceerd met een animatie. Vervolgens wordt er uitleg gegeven.
4. begeleide inoefening (15 min.) Onder begeleiding van de leerkracht oefenen de kinderen gedrag in of ontwikkelen ze een attitude m.b.t. het onderwerp van de les.
5. zelfstandige verwerking (10 min.) De kinderen verwerken zelfstandig kennis, vaardigheden of attitude m.b.t. het onderwerp van de les. Kwink zet in dit onderdeel de kinderen zelf aan het werk met allerlei activerende en coöperatieve werkvormen.
6. evaluatie (2 min.) De kinderen evalueren of ze het lesdoel gehaald hebben.
7. terug- en vooruitblik (1 min.) De les wordt afgesloten met een terugblik op een bijzonder moment in de les, een vooruitblik op de volgende les en een afsluitende animatie.

Veilige, fictieve oefenwereld

Kwink opent voor kinderen via de start- en hoofdanimaties (online op digibord) een veilige oefenomgeving door een fictieve 'wereld' aan te bieden waarin dieren, met uitgesproken menselijk gedrag, situaties meemaken die zich ook in de gewone wereld kunnen voordoen. Elke les start met deze dierenanimaties waarna altijd een gesprek volgt over de inhoud en er direct een link gelegd wordt met het leven van kinderen zelf.

Om de generalisatie van de lesstof te bevorderen, biedt elke les diverse transitie momenten waarbij het geleerde in de fictieve wereld altijd vertaald en toegepast wordt in de wereld van de kinderen. Bijvoorbeeld: in de dierenanimatie leren de dieren een aanpak om met ruzie om te gaan. Deze aanpak wordt daarna door de kinderen actief gebruikt in conflictsituaties die zich daarna in de groep of op het plein concreet voordoen. Het geleerde in de dierenwereld is altijd specifiek uitgewerkt in een zogenaamde 'Kwink van de Week'. De Kwink van de Week is geformuleerd in termen van een concrete gedragsverwachting.

Emotiewoordenschat

Kwink werkt met een vaste lijst van in totaal 75 emotiewoorden. Emotiewoorden worden structureel tijdens de lessen aangeboden door ze zichtbaar te maken op het digibord en door er met behulp van verschillende werkvormen (zie hieronder) mee te oefenen bij de onderdelen 'begeleide inoefening' en 'zelfstandig'.

Diverse werkvormen

Voorbeelden van gebruikte werkvormen bij de onderbouw voor 'Begeleide inoefening' en 'Zelfstandig': kringgesprek, tweespraken, vraaggesprek met handpoppen, spelliedjes, rollenspellen, tekenen/schilderen.

Gebruikte werkvormen bij de middenbouw voor 'Begeleide inoefening' en 'Zelfstandig': kringgesprek, tweespraken, interviews houden, rollenspellen, verbeelden, liedjes, presenteren, coöperatieve werkvormen.

Gebruikte werkvormen bij de bovenbouw voor 'Begeleide inoefening' en 'Zelfstandig': kringgesprek, tweespraken, interviews houden, debatteren, stellingenspellen, dilemmaspellen, rollenspellen, diverse quizvormen, internet-zoekopdrachten, presenteren, coöperatieve werkvormen.

Voorbeeld van een les voor de onderbouw

Competentie: Zelfmanagement

Groepsfase: Performing Titel les:

Help je mij?

Lesdoel: Ik weet dat ik soms hulp nodig heb

Kwink van de Week (gedragsverwachting): Kun je iets niet? Vraag iemand om je te helpen. Transitie: Stimuleer de kinderen de komende week om hulp te vragen bij dingen die ze niet zelf kunnen.

Emotiewoordschat: Boos, bang, onzeker

Stappen in het ADI-model

1. *Terugblik*
De vorige les ging over keuzes maken. Zijn er de afgelopen week nog keuzes gemaakt waar de kinderen niet zo blij mee waren? Hoe hebben ze daarop gereageerd?
2. *Oriëntatie*
Startanimatie op het digibord: Eend heeft een zere knie maar vraagt niet om hulp. Werkvorm: Gesprek over de animatie.
3. *Uitleg*
Inhoud van de hoofdanimatie: Egel en Antilope hebben allebei moeite om in de kar te stappen. Antilope vraagt of iemand haar kan helpen, Egel doet het liever zelf. Maar als de kar gaat rijden, vraagt hij toch om hulp.

Werkvorm: Gesprek over de animatie. Kern: Als je iets niet kunt is het niet erg om hulp te vragen.
4. *Begeleide inoefening*
Inhoud: Waar hebben kinderen hulp bij nodig?

Werkvormen: Gesprek en beweegliedje (ingezongen op digibord).
5. *Zelfstandig*
Werkvorm: De kinderen spelen in groepjes een Kwink-bordspel (download internet) met helpopdrachten.
6. *Evaluatie*
7. *Vooruitblik*
Inhoud volgende les: over helpen en wat kinderen zelf kunnen.

2.4 Ontwikkelgeschiedenis

Betrokkenheid doelgroep

De gebruikers zijn vanaf de ontwikkeling van Kwink structureel betrokken. Allereerst doordat er leerkrachten in de redactie van Kwink zitten. Daarnaast zijn er tien pilotscholen gecontracteerd, die drie keer per jaar hun ervaringen met de lessen delen. Ieder jaar contracteert Kwink tien nieuwe pilotscholen. De redactie van Kwink woont enkele keren per jaar een les bij op een willekeurige Kwinkschool. Omdat de lessen kort (ongeveer drie maanden) voor plaatsing op internet ontwikkeld worden, kan de input van de pilotscholen en wat de redactieleden gezien hebben in de Kwinklessen, meteen worden verwerkt in de ontwikkeling van de nieuwe lessen. De basis is altijd de vijf competenties, maar hoe die geconcretiseerd worden in een les, wordt soms bepaald door de input van pilotscholen en het bijwonen van Kwinklessen door redactieleden. Concreet voorbeeld: Kwink biedt iedere les een zogenaamde Kwink Thuis aan. Dit is een opdracht die kinderen thuis uitvoeren met hun ouders. De scholen gaven aan dat dit alleen werkt als de kinderen deze opdracht op papier mee krijgen. Daarom is er altijd een te downloaden werkblad voor thuis.

Pilotscholen denken ook actief mee over de inhoud van de nieuwe lessen. Zij geven daarbij vooral aan welke ontwikkelingen in het onderwijs zij waarnemen en van belang vinden voor kinderen in het kader van sociaal-emotioneel leren. Praktijkvoorbeelden: meer aandacht voor omgaan met (nieuwe) media en voor radicalisering in de maatschappij (denk aan ISgangers).

Buitenlandse interventie

De interventie zelf is in Nederland ontwikkeld. Wel is een deel van de principes - op basis waarvan Kwink is ontwikkeld - gebaseerd op internationaal onderzoek, met name het onderzoek dat is gedaan door Collaborative Academic Social and Emotional Learning (Verenigde Staten).

Met name de volgende onderdelen van Kwink vinden hun oorsprong in dit onderzoek:

- werken met de vijf competenties;
- methodische aandacht voor sociaal-emotioneel leren;
- structurele inbedding van transitie;
- versterken van de groep; empowerment van de leerkracht;
- methode-integriteit.

2.5 Vergelijkbare interventies

In Nederland uitgevoerd

Voor het primair onderwijs is de interventie 'School-Wide Positive Behavior Support' (SWPBS) het programma dat qua uitgangspunten en doelstellingen het meest overeenkomt met Kwink. SWPBS is door de Erkenningscommissie Interventies erkend als goed onderbouwd.

Overeenkomsten en verschillen

Overeenkomsten Kwink en SWPBS

- preventief: gericht op het voorkomen van problemen;
- schoolbreed: aanpak geldt voor alle leerlingen en leerkrachten;
- gericht op gewenst gedrag;
- data verzamelen en daar plannen op maken; - insteek is positief: benadrukken wat goed gaat; - positief klimaat staat centraal.

Verschillen SWPBS en Kwink

SWPBS is een manier van omgaan met elkaar die schoolbreed gedrag aanstuurt en bijstuurt.

Je spreekt met SWPBS kort gezegd met elkaar af dat je 'je handen en voeten bij jezelf houdt.' Dit doel wordt bereikt via een driejarige systematische en gelaagde gedragsaanpak die bestaat uit het schoolbreed en preventief toepassen van gedragsbeïnvloedende technieken, het schoolbreed registreren/signaleren van ongewenst gedrag en het op maat inzetten van bestaande interventies voor leerlingen met risicovol gedrag.

Kwink is een doorgaande lesmethode en brengt de kinderen de vaardigheden bij die ervoor zorgen dat kinderen zich aan de gedragsverwachtingen kunnen houden. Kwink stimuleert dat deze verandering van binnenuit komt, zodat het gedrag gebaseerd is op intrinsieke motivatie en morele ontwikkeling. Kwink leert kinderen veel over zichzelf (waar liggen mijn grenzen, wat is mijn rol in de groep e.d.) en over een ander (wat zijn de grenzen van een ander, welke signalen zendt die ander uit, welke waarden vindt die ander belangrijk). Hierdoor wordt gedrag gestimuleerd dat voor de hele groep, inclusief het kind zelf, goed is.

Toegevoegde waarde

De toegevoegde waarde van Kwink ten opzichte van SWPBS is het doorlopende, zich telkens vernieuwende curriculum waardoor leerkrachten effectieve, altijd actuele, kant-en-klare lessen tot hun beschikking hebben die om weinig voorbereidingstijd vragen: een belangrijke voorwaarde voor een geslaagde en duurzame implementatie. Kwink heeft geen training of trainers nodig en gaat daarom uit van de empowerment van leerkrachten zelf.

3. Onderbouwing

3.1 Oorzaken

Volgens het Sociaal Ecologische model uit de theorie van Bronfenbrenner (1977) kun je verschillende systemen in de leefomgeving van een kind onderscheiden:

- microsysteem het kind
- mesosysteem directe omgeving van het kind; gezin, school, e.d.
- exosysteem volgende cirkel; vrienden, familie, buurt
- macrosysteem normen, waarden, economische en wettelijke invloeden.

Verstorend gedrag en probleemgedrag zijn niet 'de schuld van de leerling', maar een samenspel tussen factoren in de verschillende systemen van de leefomgeving van het kind.

Gebaseerd op Van Lieshout (2008) kun je verschillende risicofactoren voor verstorend en probleemgedrag onderscheiden in de verschillende systemen.

- Op microsysteemniveau zijn dat onder andere:
Complicaties tijdens zwangerschap of geboorte, een laag IQ, ontwikkelingsachterstanden, taalproblemen, ongevoelig gedrag, aandachtsproblemen en verzet tegen discipline.
- Op mesosysteemniveau zijn dat onder andere:
Groot gezin, werkloosheid van de ouders, gezinscriminaliteit, laag onderwijsniveau ouders, niet-consistente opvoeding, fysieke straf, kindermishandeling, afwijkend gedrag broertjes of zusjes, sociaal isolement, slechte relatie tussen de ouders, positieve houding van ouders ten opzichte van probleemgedrag, zwakke schoolorganisatie.
- Op exosysteemniveau zijn dat onder andere:
Afwijzing door leeftijdsgenoten, pesten, gepest worden, veel buurtcriminaliteit.

Sociaal competent

Kind en leefomgeving zullen elkaar voortdurend beïnvloeden, maar ook door elkaar beïnvloed worden. Beide veranderen als gevolg van de interactie (Braet & Prins, 2008). De psychologische basisbehoefte van elk kind is om zich competent en autonoom te voelen in relatie tot zijn leefomgeving, zodanig dat er sprake is van balans tussen zich aanpassen aan zijn omgeving en deze zelf positief beïnvloeden (Stevens, 2004; Van Bilsen, Jonkers, Schuurman & Swager, 1991).

Hiervoor heeft het sociale vaardigheden nodig en moet het sociaal competent zijn. Een individu wordt sociaal competent genoemd als hij over adequate sociale vaardigheden beschikt. Door sociale vaardigheden heeft het kennis op sociaal gebied. Inzicht in en reflectie op eigen en andermans sociaal gedrag geven blijk van sociale competentie (Bijlstra & Doornenbal, 2008).

Bij de meeste kinderen ontwikkelen sociale vaardigheden en sociale competentie zich vanzelf. Sommige kinderen hebben, door genoemde risicofactoren in een of meerdere systemen van hun leefomgeving, moeite om sociale vaardigheden aan te leren en sociaal competent te worden (Ringrose & Nijenhuis, 1986).

Sociaal incompetent

Een sociaal incompetent kind mist de balans tussen zich aanpassen aan zijn leefomgeving en deze zelf positief beïnvloeden en zal de omgeving waarschijnlijk negatief beïnvloeden. Dit kind kan ook op school verstorend gedrag of probleemgedrag laten zien en zal aan het leer- en leefklimaat in de groep weinig positiefs bijdragen. Sociale incompetentie blijkt tevens een belangrijke voorspeller voor problemen bij de ontwikkeling van kinderen (Collot d'EscuryKoenigs, Snaterse & Mackaay-Cramer, 1995; Verhulst, Donker & Hofstra, 2001).

Gezien het huidige onderwijsklimaat (de reeds eerder genoemde focus op academisch leren), zal de leerkracht vooral gericht zijn op de leertaak in de benadering van de leerlingen. Hij signaleert niet, te weinig of te laat dat er een sociaal-emotioneel probleem aan ten grondslag ligt dat vraagt om meer sociaal-emotioneel leren en een veiliger groepsklimaat. Terwijl juist leerlingen die moeite hebben met prestatiedruk, én leerlingen die teveel bezig zijn zich staande te houden in een onveilig leer- en leefklimaat en een gebrek aan focus op de leertaken laten zien, zeer gebaat te zijn bij aandacht voor sociaal-emotioneel leren (Osher, Dwyer & Jimerson, 2006).

3.2 Aan te pakken factoren

Door gestructureerd en structureel met de interventie te werken, komt er meer aandacht voor sociaal-emotioneel leren op school. Daardoor zullen de subdoelen van de interventie worden bereikt en de factor van de sociale incompetentie bij kinderen aangepakt. Kinderen ontwikkelen zich op de vijf sociaal-emotionele competenties (subdoel 1), komen voor elkaar op, kennen elkaars talenten en waarderen die positief (subdoel 2) en kunnen hun innerlijke wereld genuanceerd verwoorden (subdoel 3). Hierdoor mag je verwachten dat het kind sociaal vaardiger wordt en een goede balans vindt tussen zich aanpassen aan zijn leefomgeving en deze zelf positief beïnvloeden. Door dit geheel wordt verstorend gedrag in de klas voorkomen en wordt de klas een positieve groep (hoofddoel van de interventie).

3.3 Verantwoording**Inhoudelijk***Vijf sociaal-emotionele competenties*

Om bovenstaande factoren aan te pakken, en via de subdoelen het doel van de interventie te behalen, maakt Kwink gebruik van lesinhouden die zijn gebaseerd op het inzicht dat effectieve programma's voor sociaal-emotioneel leren gebaseerd zijn op de vijf essentiële sociaal-emotionele competenties: 'Besef van jezelf', 'Zelfmanagement', 'Besef hebben van de ander', 'Relaties kunnen hanteren' en 'Keuzes kunnen maken'. Het zijn vaardigheden waarmee een kind zichzelf, zijn vriendschappen en zijn taken effectief en moreel verantwoord kan vormgeven (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL), 2005; 2007).

De interventie maakt gebruik van een vertaling per bouw (onder-, midden- en bovenbouw) van het basisonderwijs van deze vijf competenties naar zichtbaar leerlinggedrag, zoals beschreven in Groepsplan Gedrag (Van Overveld, 2012) om zo goed bij de verschillende leeftijden van de leerlingen aan te sluiten. Dit zichtbaar leerlinggedrag, ontleend aan een van de vijf sociaal-emotionele competenties, bepaalt de inhoud van een Kwinkles. De kinderen leren het gewenste gedrag aan, verwerven de attitude die nodig is voor het gewenste gedrag, of reflecteren op hun eigen en andermans handelen ten aanzien van het gewenste gedrag.

Er wordt schoolbreed aan dezelfde competentie gewerkt. Hierdoor ontstaat duidelijkheid over wat gewenst gedrag is en wordt de schoolomgeving voor de kinderen en leerkrachten meer gestructureerd en meer voorspelbaar en daarmee veiliger. Kinderen en leerkrachten zullen zich sociaal competentier gedragen. Dit heeft invloed op de sfeer in de school, deze zal positiever worden (Sørlie & Ogden, 2007).

Groepsfasen

Bij de structurering van de lesinhoud laat de interventie zich leiden door de inzichten over groepsdynamica. Elke groep gaat opeenvolgende fasen in de groepsvorming door. Die fasen, onderscheiden door Tuckman (1965), zijn:

1. forming: kennismaking en oriëntatie: wie is wie en hoe werkt het hier;
2. norming: normen, regels en gedragsverwachtingen, al dan niet op basis van de benadering van Positive Behavior Support waarin de gezamenlijke waarden van het schoolteam centraal staan;
3. storming: de strijd om de hiërarchie, een sociaal 'gevecht' om op verbaal, fysiek en 'digitaal' vlak zo hoog mogelijk te komen;
4. performing: zijn de eerste drie fasen goed verlopen, dan is dit de periode van een positief leer- en leefklimaat en is de klas een groep;
5. adjourning: de periode van voorbereiden op het afscheid.

Hoe lang elke fase duurt valt moeilijk in zijn algemeenheid te zeggen, maar grof gesproken moeten de fasen van forming, norming en storming voor een verder prettig en succesvol jaar met de groep voor de herfstvakantie goed zijn doorlopen. Elke groep maakt deze fasen door. Ook groepen die ongewijzigd en met dezelfde leerkracht na de zomervakantie met elkaar verder gaan, omdat tijdens de vakantieperiode verlegen kinderen zelfverzekender terug kunnen komen, fysiek en mentaal gegroeid zijn enz.

Een leerkracht zal moeite moeten doen om van de leerlingen die bij elkaar gezet zijn, een veilige, hechte groep te maken. Jarenlang onderzoek naar groepsdynamica toont aan dat een leraar die rekening houdt met de fasen die een groep doormaakt en daar zowel sturend als volgend in acteert, de beste voorwaarden creëert voor een succesvol en prettig schooljaar (Van Overveld, 2012). Door het geven van de Kwinklessen doet de leerkracht deze moeite en is hij zowel sturend als volgend bezig, net wat de groep, de groepsvorming en/of de lesinhoud op dat moment vraagt. Zijn basis is de Kwinkles, die competenties aanvielt vanuit wat er in die fase van het groepsproces nodig is. Aan het begin van het schooljaar wordt bijvoorbeeld voor de bovenbouw bij de competentie 'Besef van de ander' een les gegeven met als doel 'Ik weet hoe ik mijn plek in de klas zo goed mogelijk kan benutten'. De doelstellingen voor de lessen, altijd voortvloeiend uit een van de vijf sociaal-emotionele competenties, worden toegesneden op de behoefte van de groep in de fase van het groepsproces waarin de les gegeven wordt.

Het combineren van sociaal-emotionele competenties en de fasen van het groepsvormingsproces is betrekkelijk nieuw. Alhoewel er nog geen onderzoek naar de effectiviteit gedaan is, mag van deze nauwkeurige afstemming (het aanbieden van sociaal-emotionele competenties op de behoefte van de groepsleden in een bepaalde groepsfase) veel verwacht worden.

Emotiewoordenschat

Tijdens de lessen reflecteren kinderen op hun eigen gedrag en dat van anderen. Daarvoor moeten ze taal leren waarmee ze hun innerlijke wereld kunnen verwoorden. Hoe genuanceerder kinderen hun emoties kunnen benoemen, hoe beter een ander die emoties en bijbehorend gedrag kan invoelen en/of begrijpen. Daarom biedt de interventie in totaal 75 emotiewoorden structureel en planmatig aan door ze in de klas op te hangen. Elke les worden emotiewoorden aangeboden die bij de les passen. Deze worden door de leerkracht uitgelegd en verbeeld en kunnen vervolgens direct gebruikt worden in de opdrachten. De betekenisvolle context en de herhaling bevorderen de opname in de passieve en actieve woordenschat van de kinderen.

Uit onderzoek blijkt dat woorden het beste verworven worden wanneer ze in een betekenisvolle context en in samenhang met andere woorden worden aangeleerd (o.a. Graves, 2006; Verhelst, 2002).

Organisatorisch

ADI-model

De wijze van instructie geven is bepalend voor de leeropbrengst van de lessen. Om van de

Kwinklessen zoveel mogelijk leeropbrengst te hebben, biedt de interventie deze aan volgens het effectieve ADI-model: Activerende Directe Instructie. Het ADI-model werkt met vaste lesonderdelen: 1. terugblik; 2. oriëntatie; 3. instructie; 4. begeleid inoefenen; 5. zelfstandige verwerking; 6. reflectie/evaluatie; 7. vooruitblik. Kwink heeft deze fases per les zichtbaar verwerkt op het digitale schoolbord, zowel in de beschrijving van de lesopbouw voor de leraar, als voor de kinderen.

Uit onderzoek blijkt dat scholen die volgens het ADI-model werken hogere leeropbrengsten genereren (Education Consumers Foundation, 2011).

Effectieve werkvormen

Bij de instructie, begeleid inoefening en de zelfstandige verwerking maakt de interventie onder andere gebruik van de volgende effectieve werkvormen: animaties, gesprekken, (rollen)spellen, liedjes en presentaties.

De animaties laat de kinderen leren door observeren en analyseren van het (on)gewenste gedrag. In het gesprek dat de leerkracht met hen voert na het bekijken van de animatie verwoorden ze wat ze gezien hebben en wat ze daarvan vinden. De gesprekken dragen - in combinatie met (rollen)spellen en andere werkvormen - bij aan het leereffect, omdat kinderen samen analyseren en ze feedback krijgen op hun mening over gedrag (zie o.a. Entwistle, 1987; Vermunt, 1992).

Uit onderzoek blijkt dat rollenspellen effectieve middelen zijn om vaardigheden aan te leren en te reflecteren op eigen en andermans gedrag. Kinderen leren eerst door observatie als ze het rollenspel uitgevoerd zien worden door een ander. Vervolgens analyseert de groep wat ze gezien hebben en leren ze via mondelinge instructie. Daarna gaan ze zelf spelen en leren ze door te doen. Wanneer ze hierop feedback krijgen en opnieuw het rollenspel spelen, leren ze door deze feedback en de herhaalde oefening (Kaminsky, Valle, Filene & Boyle, 2008). Kinderen doen zo kennis op over gewenst gedrag en oefenen hiermee, onder andere in de rollenspellen, direct op een plek waar ze deze kunnen gebruiken. Dit is de basis voor het bewerkstelligen van een gedragsverandering (Skinner, 1953; Bandura, 1973).

De liedjes zijn een samenvatting van de lesstof. Een liedje kan helpen als een ezelsbruggetje om het geleerde te onthouden en de kennis van de les eenvoudig op te roepen door het liedje te zingen.

Ook spreekt een liedje een andere intelligentievorm aan dan de andere werkvormen: de muzikaal ritmische intelligentie, zoals onderscheiden door Howard Gardner. Volgens Gardner (1983) zullen leerlingen beter presteren als in het onderwijs de verschillende intelligenties aangesproken worden.

De presentaties tenslotte (m.n. gebruikt in midden- en bovenbouw) hebben voor het kind dat de presentatie geeft een positief leereffect, omdat het zich verdiept in het onderwerp. De kinderen die de presentatie aanhoren, zullen - net als bij een rollenspel - leren door observatie en analyse.

Generalisatie en transitie

Het is niet vanzelfsprekend dat een kind wat het geleerd heeft in een Kwinkles automatisch toepast in andere lessen. En ook niet dat het geoefend gedrag in de klas daarna op de gang en op het plein laat zien. Om het geleerde vlot toe te passen in een andere situatie dan waarin het is aangeleerd, is generalisatie nodig (Van Overveld, 2012). Om deze generalisatie en transitie van de inhoud van de lessen tijdens andere momenten gedurende de week te bevorderen maakt de interventie gebruik van:

> *De Kwink van de Week*

De Kwink van de Week is een duidelijke, zichtbare gedragsverwachting. Deze is ontleend aan de doelstelling van de les en gekoppeld aan een van de vijf hierboven genoemde competenties. De Kwink van de Week wordt goed zichtbaar in het lokaal opgehangen. De kinderen en de leerkracht worden door de Kwink van de Week regelmatig herinnerd aan het gewenste gedrag dat in de Kwinkles aan de orde geweest is. Dit vergroot de kans dat het geleerde ook in andere situaties toegepast wordt.

> *Klassenmanagement*

Of het nu gaat om een les sociaal-emotioneel leren of een rekenles: klassenmanagement wordt gezien als de belangrijkste sleutel voor goede leerresultaten bij leerlingen. Klassenmanagement is de manier waarop een leerkracht alles wat in de klas gebeurt, van voorbereiding op een taalles tot ruzie in de pauze, aanpakt. Het kan gedefinieerd worden als 'het scheppen van voorwaarden voor effectief onderwijs' (Klamer-Hoogma, 2012). Om leerkrachten te ondersteunen in het scheppen van die voorwaarden, geeft Kwink bij iedere les suggesties voor goed klassenmanagement met een link naar de inhoud of de doelstelling van de les. De suggesties gaan altijd over de vier belangrijkste gebieden waarvoor management in de klas nodig is: de houding van de leerkracht, de omgeving (klas/school/plein), het onderwijs en de groep. Je mag verwachten dat hierdoor een 'Kwinke leerkracht' ontstaat, die een positief voorbeeld van gewenst gedrag laat zien.

> *Kwink thuis*

Voldoende betrokkenheid van ouders bij de school van hun kind kan gedragsproblemen voorkomen en sociaal gedrag stimuleren (Smit et al., 2006; Henderson & Mapp, 2002; Marzano, 2003). Om deze betrokkenheid te stimuleren en de leerinhoud 'naar huis mee te nemen', heeft elke les een zogenaamde 'Kwink thuis'. Voorbeelden hiervan zijn 'De kinderen nemen een complimentkaart mee naar huis. Deze mogen ze aan een gezinslid geven dat volgens hen een compliment verdient.' (OB, les 2 schooljaar '15/'16), 'Bespreek samen welke drie waarden thuis het meest belangrijk zijn' (BB, les 2 schooljaar '15/'16).

3.4 Werkzame elementen

Inhoudelijk:

- de vijf SEL-competenties;
- schoolbreed op hetzelfde moment werken aan dezelfde SEL-competentie;
- aansluiten bij de groepsfases in een schooljaar;
- opbouwen van een emotiewoordenschat.

Organisatorisch

- opbouw van de les volgens het ADI-model;
 - effectieve werkvormen: animaties, gesprekken, (rollen)spellen, liedjes en presentaties;
 - generalisatie/transities d.m.v. de Kwink van de Week, ondersteuning van de leerkracht bij goed klassenmanagement en Kwink thuis.
-

4. Uitvoering

Materialen

Kwink wordt in z'n geheel online aangeboden via www.kwinkopschool.nl. Een school met een abonnement op de interventie krijgt een inlogcode en beschikt daarmee over alle materialen die nodig zijn voor een les. Daarnaast is er achtergrondinformatie, uitleg en verantwoording van keuzes die de interventie gemaakt heeft. Daar vindt de leerkracht ook zijn lesvoorbereidingsformulier en achtergrondinformatie bij de methode in het algemeen en specifieke informatie bij de les die hij gaat geven. Als er bijvoorbeeld werkbladen nodig zijn in een les, worden die als download in de leerkrachtomgeving van kwinkopschool.nl gegeven.

Als service wordt via de website voor de bovenbouw maandelijks een Kwinkles aangeboden over een onderwerp uit de actualiteit. Dit wordt gekoppeld aan sociaal-emotioneel leren. Wanneer er een dringende reden is, zoals bijvoorbeeld de aanslagen in Parijs in november 2015, dan komt deze 'Kwink-actueel' extra uit, zodat scholen materiaal in handen hebben om in hun groepen over dit onderwerp te praten. Ook in deze gevallen wordt er een koppeling met sociaal-emotioneel leren gemaakt.

Naast de website wordt er twee keer per jaar een magazine uitgegeven dat naar alle abonnees en belangstellenden gaat. Het magazine informeert over gebruikservaringen van de interventie, nieuwe ontwikkelingen en actualiteit op het gebied van SEL.

Type organisatie

De interventie is bedoeld voor het basisonderwijs.

Opleiding en competenties

Uitvoerders moeten een pabo-diploma hebben.

Kwaliteitsbewaking

De kwaliteit van de interventie wordt bewaakt door een klankbordgroep. Die bestaat uit gebruikers van de interventie. De gebruikers komen uit verschillende delen van het land en vertegenwoordigen diverse onderwijsvormen. De klankbordgroep komt drie keer per schoolseizoen bij elkaar en kent een vaste samenstelling. Bij die overleggen zijn ook de ontwikkelaars van de interventie aanwezig en afhankelijk van het onderwerp ook een externe onderwijspecialist. Tijdens deze klankbordgroepvergaderingen vertelt de redactie over nieuwe ontwikkelingen. De klankbordgroep geeft hun mening over bestaand en te ontwikkelen materiaal en probeert nieuwe onderdelen uit in de praktijk alvorens die structureel in de methode verwerkt worden. Veel ideeën vanuit de klankbordgroep worden onmiddellijk verwerkt in de nog te ontwikkelen lessen. Redactieleden wonen bij toerbeurt lessen bij om met eigen ogen te kunnen zien of de interventie op de juiste wijze wordt uitgevoerd. Die ervaringen leveren weer inzichten op die gedeeld kunnen worden met de overige gebruikers.

Dr. Kees van Overveld is inhoudelijk adviseur van de uitgever. Hij beoordeelt met enige regelmaat de inhoud van de methode en spreekt met de projectleider van Kwink de nieuwste ontwikkelingen van sociaal-emotioneel leren door.

Om het jaar organiseert de uitgever een symposium over het brede thema 'sociaal-emotioneel leren'. Doel hiervan is kennisoverdracht en inspiratie voor gebruikers,

onderwijsadviesdiensten en andere externe specialisten. Subdoel is de 'thermometer steken in een grote gebruikersgroep'. Er is altijd gelegenheid, plenair en in kleine groep of schriftelijk, om aan te geven hoe gebruikers omgaan met de interventie en wat hun ervaring is.

De uitgever organiseert jaarlijks een gebruikersbijeenkomst. Tijdens deze Kwinkbijeenkomsten informeren prominente sprekers de gebruikers van de interventie over onderwerpen als: de laatste, wetenschappelijke ontwikkelingen op het gebied van sociaalemotioneel leren, een sociaal veilige school, meetinstrumenten en dergelijke. Deze informatie en ervaringen worden via de website gedeeld met alle gebruikers.

Iedere school die Kwink wil gebruiken stelt uit haar midden een eigen Kwink-coach aan. Deze functionaris wordt door de uitgever ondersteund met het speciale katern: 'De Kwink-coach'.

Deze functionaris heeft de volgende taken:

- collega's blijven(d) inspireren om serieus aandacht te besteden aan sociaalemotioneel leren;
- het belang van sociaal-emotioneel leren blijven benadrukken als basis voor een sociaal veilige school;
- kennis overdragen over sociaal-emotioneel leren en het gebruik van Kwink;
- zorgen voor borging van Kwink;
- volgen van een training voor Kwink-coaches bij een door de eigenaar van de interventie geschoolde Kwink-trainer van een onderwijsadviesdienst in de regio;
- plannings bewaken in relatie tot Kwink;
- een af te spreken aantal keren per jaar met alle collega's met een van de werkvormen aan de slag gaan;
- zorgen dat groepsobservaties worden uitgevoerd en besproken;
- zorgen dat minimaal twee keer per jaar een sociogram wordt afgenomen;
- eventueel het actualiseren van het verplichte veiligheidsplan;
- zorgen dat de verplichte monitoring van de sociale veiligheid van kinderen (groep 6, 7 en 8) wordt uitgevoerd;
- ouders betrekken bij sociaal-emotioneel leren door minimaal één keer per jaar het thema te agenderen voor de ouderavond. Speciaal hiervoor is een presentatie 'Kwink ouderavond' beschikbaar.

De Kwink-coach is een gedragsspecialist en/of IB-er van de school en kan een speciale training volgen bij een Kwink-specialist van een schooladviesdienst. Deze specialist is op zijn beurt getraind door gedragswetenschapper dr. Kees van Overveld, auteur van onder andere het boek 'Groepsplan Gedrag', de uitgave waarop Kwink grotendeels geïnspireerd én gebaseerd is.

De uitgever voorziet Kwink-coaches verder van het nieuwe boek 'SEL. Sociaal-emotioneel leren als basis' van dr. Kees van Overveld. Dit boek is in januari 2017 verschenen bij Uitgeverij Pica.

Het boek bestaat uit drie delen:

- In het eerste deel legt Van Overveld de basis. Hij gaat in op de historie van SEL in het onderwijs en hij onderbouwt met resultaten uit (inter)nationaal onderzoek waarom het belangrijk is om SEL in het curriculum van de school op te nemen. - In het tweede deel komen de vijf competenties zoals Kwink die ook als basis gebruikt, uitgebreid aan bod, Van Overveld beschrijft de inhoud van elke competentie en het gedrag dat hierbij past. Daarnaast worden tal van wetenswaardigheden uit onderzoek genoemd en zijn er voorbeeldactiviteiten die typerend zijn voor elke competentie. Met deze informatie kunnen leerkrachten de inhoud van hun eigen SELprogramma nog beter herkennen en begrijpen.
- Deel 3 van het boek richt zich direct op de leraren in de school. Van Overveld geeft handvatten voor het selecteren, implementeren en borgen van een programma voor SEL. Daarnaast gaat hij in op de rol van de leraar. Hoe vaardig is de leraar eigenlijk zelf als het gaat om de sociaal-emotionele levensvaardigheden? Van Overveld heeft ook een minicursus 'SEL voor schoolteams' ontwikkeld aan de hand waarvan schoolteams zichzelf kunnen professionaliseren in SEL.

De uitgever controleert in schoolbezoek, mede aan de hand van de uitkomsten van de gebruikersevaluatie, de mate waarin en de wijze waarop de Kwink-coach de taken waarmaakt. Zo nodig wordt extra bijscholing verplicht gesteld bij de specialist van de schooladviesdienst.

Er komen periodieke begeleidingskaternen over de verschillende KWINK-thema's. Deel 1 is al verschenen en gaat over 'Kwink en het belang van goed voorbeeldgedrag'.

De uitgever evalueert bij de gebruikers de toepassing van de interventie. Evaluatiepunten zijn: gebruiksvriendelijkheid; efficiency; effectiviteit. We werken samen met EigenwijzR B.V. aan de invoering van een wettelijk verplicht meetsysteem met ingang van 1 maart 2017 dat het sociaal welbevinden van leerlingen inzichtelijk maakt onder de naam 'EigenwijzR'. Dit systeem sluit aan op de eisen van de wet sociale veiligheid op school en ook specifiek bij de interventie Kwink. Het meetsysteem is bedoeld voor kinderen van de groepen 5/8 (wettelijk verplicht is groep 6/7/8). EigenwijzR is op moment van schrijven in het traject voor COTANcertificatie. Het instrument wordt in opdracht van EigenwijzR B.V. ontwikkeld door twee organisaties, namelijk PI Reseach (Amsterdam) en Universiteit Twente.

Randvoorwaarden

Randvoorwaarden voor een goede uitvoering van de interventie zijn:

- een goed werkend digibord beschikbaar hebben op het moment dat de Kwinkles gegeven wordt;
- structureel en gestructureerd de interventie uitvoeren: 45 minuten per week;
- de interventie gebruiken zoals door de makers wordt aangegeven (methodeintegriteit);
- schoolbrede afspraken maken over het doorvoeren van de transitiemogelijkheden waardoor generalisatie van de lesstof plaatsvindt;
- leerkrachten die zelf een positief en goed voorbeeld geven.

Implementatie

In principe kan een school met bevoegde leerkrachten de interventie zelfstandig invoeren.

Voor scholen die daar hulp bij willen, is er een aantal mogelijkheden: - een korte gebruikersinstructie (filmpje) op de website;

- een digitale presentatie over inhoud, achtergrond en gebruik;
- een presentatie over inhoud, achtergrond en gebruik door een van de relatiebeheerders van de uitgeverij;
- een implementatietraining door onderwijskundige Barbara Janssens en/of Kees van Overveld;
- begeleiding bij implementatietraject door een onderwijsadviesbureau dat een 'trainde-trainer-cursus' gevolgd heeft bij Kees van Overveld;
- voor verdere ondersteuning: zie bij 'Kwaliteitsbewaking'.

Kosten

Een jaarabonnement op Kwink kost € 125,- (incl. BTW) per groep*) per jaar. De methode wordt schoolbreed aangeboden. Scholen betalen dus het aantal groepen x € 125,- voor een jaargang. Het jaarabonnement kan ieder gewenst moment ingaan.

*) Een combinatiegroep van twee of drie leerjaren telt bij de prijsberekening als één groep. Bij een abonnement hoort ook online ondersteuning bij het organiseren van een ouderavond over SEL en Kwink.

Voor een school met tien groepen kost Kwink per jaar dus $10 \times € 125,- = € 1250,-$ inclusief BTW.

Een school met acht leerjaren in vier combinatiegroepen betaalt $4 \times 125,- = € 500,-$ inclusief BTW.

Naast deze financiële kant, kost Kwink minimaal 20 x 45 minuten lestijd per jaar. En elke les vraagt ongeveer een kwartier voorbereidingstijd van een leerkracht. Een leerkracht die dat wenselijk vindt, kan met het geboden materiaal wekelijks een les van 45 minuten geven door gebruik te maken van extra suggesties of door delen van de lesstof nog een keer op een andere manier te behandelen.

5. Onderzoek naar praktijkervaringen

Onderzoek praktijkervaringen

Voor onderzoek naar praktijkervaring met de interventie zijn verschillende kanalen:

1. Via de klankbordgroep.
2. Via de relatiebeheerders van de uitgeverij.
3. Via een tweejaarlijks tevredenheidsonderzoek.

ad 1.

Jaarlijks doen gemiddeld zeven scholen voor primair onderwijs mee aan de klankbordgroep met in totaal circa 15 leerkrachten. Deze scholen komen uit verschillende delen van het land. Zij werken met alle lessen uit de interventie en geven daar tijdens drie bijeenkomsten van 2,5 uur hun reactie op. Vanaf augustus 2016 zal dit gebeuren op basis van vaste, terugkerende gesloten en open vragen. De definitieve vragen worden op dit moment ontwikkeld in samenwerking met een onderzoeksbureau. Belangrijke vragen zullen zijn: Hoe gebruikt u de interventie? Welke effecten ziet u? Geef op een schaal van 0-10 uw tevredenheid aan over: het gebruik, de betrokkenheid van kinderen, de werkvormen. Welke bijdrage levert volgens u de interventie aan de sfeer in de groep? In welke mate draagt de interventie volgens u bij aan het voorkomen van verstorend gedrag? In welke mate draagt de interventie volgens u bij aan het versterken van een sociaal veilige groep? Wat laten de leerlingvolgsystemen ZIEN! of de SCOL zien over de sociaal-emotionele competenties van kinderen?

Relevante uitkomsten tot nu toe uit overleg met klankbordgroep: groot voordeel dat de interventie kant-en-klaar en online wordt aangeboden; weinig voorbereidingstijd; goede aansluiting bij de bekende groepsfasen; veel aandacht voor generalisatie; veilige oefenwereld maakt dat kinderen veel van zichzelf durven te laten zien; kinderen vragen uit zichzelf naar de vervollessen van de interventie. Advies vanuit de klankbordgroep: doe snel wetenschappelijk onderzoek naar de effectiviteit (waarschijnlijk of bewezen) van de interventie en zorg dat de interventie ook meetbaar wordt in ZIEN! (intussen gerealiseerd). Maak verder duidelijk op welke manier de interventie inspeelt op de 21^e eeuwse vaardigheden, op de aanbevelingen van #onderwijs2032 en op de nevendomeinen binnen SEL: actief burgerschap en mediawijsheid (realisatie 2016).

ad 2.

De relatiebeheerders van de uitgeverij komen dagelijks op scholen in heel Nederland. Als een school gebruik maakt van de interventie, wordt altijd naar de ervaring gevraagd. De relatiebeheerders geven relevante informatie door in een wekelijks schoolbezoekverslag. Deze informatie wordt gedeeld met de projectleider van Kwink die voor terugkoppeling zorgt naar de redactie. Relevante uitkomsten: zie ad 1. Aangevuld met vooral praktische tips om het gebruiksgemak en generalisatiemogelijkheden van de methode te vergroten, waaronder de toevoeging van een lied- en animatiearchief. Deze suggestie is ook overgenomen en gerealiseerd.

ad 3.

Eens in de twee jaar is er een digitaal tevredenheidsonderzoek onder alle gebruikers. Het eerste onderzoek vindt medio 2016 plaats.

6. Onderzoek naar de effectiviteit

Onderzoek in Nederland

Op dit moment is er nog geen onderzoek gedaan naar de effectiviteit van de interventie.

Onderzoek naar vergelijkbare interventies

Een vergelijkbare interventie is SWPBS. Deze is op 24-04-2014 beoordeeld als 'goed onderbouwd'. In Nederland zijn tot nog toe geen effectstudies gedaan naar SWPBS.

7. Aangehaalde literatuur

- Bandura, A. (1973). *Agression: A social learning analysis*. Englewood Cliffs, NJ: PrenticeHall.
- Biesta, G. J. J. (2013). *The beautiful risk of education*. Taylor & Francis Ltd.
- Bijstra, J. & Doornenbal, J. (2008). Relaties met leeftijdgenoten. In P. Prins (Red.), *Handboek klinische ontwikkelingspsychologie* (pp. 185- 208). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Bilsen, H. P. J. G. van, Jonkers, J., Schuurman, C. M. A., & Swager, H. D. (1991). Geïntegreerde behandeling van sociale-vaardigheidstekorten bij kinderen uit het speciaal onderwijs. *Kind en Adolescent*, 12, 78-86.
- Bradshaw, C., Mitchell, M., & Leaf, P. (2010). Examining the effects of Schoolwide positive behavioral interventions and supports on student outcomes: Results from a randomized controlled effectiveness trial in elementary schools. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 12, 133-148.
- Braet, C., & Prins, P. (2008). Ontwikkeling en psychopathologie. In P. Prins & C. Braet (red.), *Handboek klinische ontwikkelingspsychologie* (pp. 3-64). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychology* 32, 515 – 31.
- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (2005). *Safe and sound. An Educational Leader's Guide to Evidence-Based Social and Emotional Learning (SEL) Programs, Illinois Edition*. Chicago, IL: Author.
- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (2007). *Backgrounds on Social and Emotional Learning (SEL)*. CASEL briefs. Chicago, IL: Author.
- Coie, J., & Kupersmidt, J. (1983). A Behavioral Analysis of Emerging Social Status in Boys' Groups, 1400-1416.
- Collot d'Escury-Koenings, A. M. L., Snaterse, T. J., & Mackaay-Cramer, E. (1995). *Sociale vaardigheidstrainingen voor kinderen. Indicaties, effecten & knelpunten*. Lisse: Swets & Zeitlinger B.V.
- Dodge, K. A. (1983). Behavioral antecedents of peer social status. *Child Development*, 54, 1386-1399.
- Education Consumers Foundation (2011). *Direct Instruction: What the Research Says*. Arlington.
- Embry, D. D. (2011). Behavioral vaccines and evidence-based kernels. Nonpharmaceutical approaches for the prevention of mental, emotional, and behavioral disorders. *Psychiatric Clinics of North America*, 34(1), 1-34.
- Entwistle, N. (1987) *Understanding classroom learning*. London: Hodder and Stoughton.

Galen, E. van, & Grinsven, V. van (2015). Leraren kunnen leerlingen niet genoeg aandacht geven. Algemeen Dagblad, 31-08-2015.

Gielis, P., Konig, A., & Lap, J. (1996). *Begeleiden van een groep*. Houten: Educatieve partners Nederland BV.

Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.

Goei, S. L. & Kleijnen, R. (2009). *Literatuurstudie Onderwijsraad. Omgang met zorgleerlingen met gedragsproblemen*. Zwolle: Lectoraat Onderwijszorg en samenwerking binnen de keten, Christelijke Hogeschool Windesheim.

Goei, S., Nelen, M., Oudheusden, M. van, Bruïne, E. de, Piscaer, D., Roozenboom, C., Schoorel, B. & Blok, R. (2010). Omgaan met gedragsproblemen in het onderwijs: SWPBS. *Remediaal*, 1, 12 - 17.

Goossens, F., Vermande, M., & Van der Meulen, M. van der (red.) (2012). *Pesten op school. Achtergronden en interventies*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.

Graves, M. F. (2006). *The Vocabulary Book: Learning and instruction*. New York: Teachers College Press.

Henderson, A.T. & Mapp, K.L. (2002). *A New Wave of Evidence: The Impact of School, Family, and Community Connections on Student Achievement*. Annual Synthesis. National Center for Family and Community Connections with Schools.

Kaminsky, J. W., Valle, L. A., Filene, J. H. & Boyle, C. L. (2008). A meta-analytic review of components associated with parent training program effectiveness. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36, 567-589.

Kazdin, A. E. (1997). Practitioner review: psychosocial treatments for conduct disorder in children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38, 161-178.

Klamer-Hoogma, M. (2012). *Klassenmanagement*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.

Leeuwen, E. van, Albrecht, G., & Vinkenvleugel, M. (2012). School Wide Positive Behavior Support (SWPBS): een succesvolle aanpak van gedrag op school - Een beschrijving van de aanpak en richtlijnen voor implementatie. *Tijdschrift voor orthopedagogiek*, 9, 432-442.

Lieshout, M. van (2008). *Factsheet kindermisdaad 2. Risico- en beschermende factoren, preventie en aanpak*. Amsterdams Centrum voor Kinderstudies/Vrije Universiteit Amsterdam.

Loeber, R., Farrington, D. P., Stouthamer-Loeber, M., & White, H. R. (2008). *Violence and Serious Theft: Development and Prediction from Childhood to Adulthood*. New York: Routledge.

Marzano, R. J. (2003). *What Works In Schools: Translating Research Into Action*.

Onderwijsraad (2010). *De school en leerlingen met gedragsproblemen. Advies aan de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap*. Den Haag: Onderwijsraad.

Osher, D., Dwyer, K., & Jimerson, S. R. (2006) Safe, Supportive and Effective schools. Promoting school succes to reduce school violence. *Handbook of School Violence and School Safety. From Research to Practice*. Mahwah, Lawrence Erlbaum Associates.

Overveld, C. W. van (2012). *Groepsplan Gedrag. Planmatig werken aan passend onderwijs*. Huizen: Uitgeverij Pica.

Ringrose, H. J., & Nijenhuis, E. H. (1986). *Bang zijn voor andere kinderen*. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Skinner, B. F. (1953). *Science and Human Behavior*. New York: The Macmillan Company.

Smeets, E., Veen, I. van der, Derriks, M., & Roeleveld, I. (2007). *Zorgleerlingen en leerlingenzorg op de basisschool*. Nijmegen: ITS-Radboud Universiteit Nijmegen.

Smit, F., Sluiter, R., & Driessen, G. (2006). *Literatuurstudie ouderbetrokkenheid in internationaal perspectief*. ITS Radboud Universiteit Nijmegen.

Sørli, M., & Ogden, T. (2007). Immediate impacts of PALS: a school wide multi-level programme targeting behavior problems in elementary school. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 51 (5), 471-492.

Stevens, L. M. (red.) (2004). *Zin in school*. Amersfoort. CPS.

Tuckman, B. (1965). Developmental sequence in small group. *Psychological Bulletin* 63 (6), 384-399.

Verhelst, M. (2002). *De relatie tussen mondeling taalaanbod en woordenschatverwerving van het Nederlands als tweede taal door 2,5-jarige allochtone kleuters in Brussel*. Katholieke Universiteit Leuven (Academisch Proefschrift), Leuven

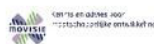
Verhulst, F. C., Donker, A. G., & Hofstra, M. B. (2001). De ontwikkeling van antisociaal gedrag. In: R. Loeber, N. W. Slot & J. A. Sergeant (red). *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie*.

Vermunt, J. (1992). *Leerstijlen en sturen van leerprocessen in het hoger onderwijs. Naar procesgerichte instructie in zelfstandig denken*. Amsterdam/Lisse: Swets & Zeitlinger.

Zeijl, E., Crone, M., Wiefferink, K., Keuzenkamp, S., & Reijneveld (2005). *Kinderen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Samenwerking erkenningstraject

Het erkenningstraject wordt in samenwerking uitgevoerd door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI), het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL), het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ), het Kenniscentrum Sport, Vilans, het Trimbos Instituut en MOVISIE. Door samen te werken aan het beoordelen van interventies volgens eenduidige criteria streven wij naar kwaliteitsverbetering in de betrokken werkvelden.

Bijlage 2: Regels op Talentrijk

Afspraken op het plein

- † Ik ga respectvol om met een ander.
- † Ik voetbal en speel met een zachte bal.
- † Ik gebruik de basketbal alleen voor het basketballen.
- † Als ik naar de WC moet, vraag ik het eerst aan de pleinwacht.
- † Ik mag skeeleren op maandag, woensdag en vrijdag.
- † Groep 1 t/m 3 speelt tot en met de oranje goaltjes.
- † Groep 4 t/m 8 speelt van de oranje goaltjes tot en met het grasveld.
- † Als de poort open is, mag ik op het grasveld spelen.

Afspraken op het leerplein

- † Ik ga respectvol om met een ander.
- † Op het leerplein gebruik ik de liniaalstem.
- † Ik laat de werkplek netjes achter; tafel leeg + stoelen aangeschoven.
- † Op het leerplein ben ik bezig met mijn taak.

Afspraken bij de kapstokken

- † Ik ga respectvol om met een ander.
- † Ik hang mijn jas en tas(sen) op aan mijn eigen haakje(s).
- † Ik doe mijn skeelers beneden uit en zet ze in de kast.
- † Ik zorg dat ik op tijd in de klas ben.

